

HAGABLADET

Nr 1/2001

Åsen vid Norra Frösunda

Redan tidigare har Haga-Brunnsvikens Vänner yttrat sig över planerna på att bygga bostäder och kontor vid Brunnsvikens nordvästliga spets. Föreningen har nu, gemensamt med Förbundet för Ekoparken och Kommittén för Gustavianiska parken, yttrat sig över ett förslag till detaljplan. Yttrandet har författats av Christian Laine och Peter Schantz.

I miljökonsekvensbeskrivningen framhålls att utbyggnaden förändrar landskapsbilden inom denna del av Nationalstadsparken. En tydlig stadsfront, fem till sex våningar hög, skapas mot parken. Solna Stadsarkitektkontor menar att detta skapar en värdig inramning av Nationalstadsparken.

Haga-Brunnsvikens Vänner har en helt annan syn på hur natur- och kulturvärden i Nationalstadsparkens gränszon bör hanteras. Att "stadsbild" och "värdig inramning" förs fram som goda kvaliteter är illavarslande för parkens värden.

Uppsalavägen, E4:an, tecknar numera en knivskarp gräns mellan Nationalstadsparken och Frösundaområdet. I ett natur- och kulturhistoriskt perspektiv utgör vägen emellertid inte någon skarp gräns. Tvärtom finns ett starkt samband mellan parkområdet och landskapet väster om vägen. Men

den täta nybebyggelse som nu växer upp utefter E4:an skymmer redan – i bokstavig mening – sammanhangens läsbarhet i landskapet. Denna utveckling gör det särskilt angeläget att i fortsättningen uppmärksamma och ta till vara de betydelsebärande sammanhang i landskapet som ännu finns eller kan återskapas.

Den mäktiga rullstensås som fordom höjde sig väster om stranden har schaktats bort i takt med biltrafikens ökning under 1900-talet. Tidigare reste sig åsen i en brant sluttning omedelbart väster om Brunnsviken. På en sista rest av åsen finns ännu den övergivna landsvägen mellan Stockholm och Uppsala kvar i sin urgamla sträckning.

Föreningen föreslår att denna ås återskapas. Ett återskapande av åsen medför stora vinster jämfört med planförslagets stadsfront. Den tydliggör historien i landskapet, den dämpar väsentligt den negativa verkan på landskapsbilden som följer av det urbana intrånget, den ger ett bättre bullerskydd åt de boende och arbetande i området och den berikar områdets biologiska mångfald.

Föreningens förslag omfattar även ett bevarande av lämningarna av den gamla landsvägen i kanten av åsen, som enligt detaljplanen skall >>>

Synlig ås. Denna karta från 1846 vittnar om de stora förändringar som området vid Brunnsvikens nordvästliga spets genomgått i sen tid. Inte minst gäller detta Uppsalavägens sträckning.

Kartor förekommer ofta i Hagabladet. I detta nummer dominerar de helt – kartor som ger historisk kunskap, kartor som tjänar som verktyg för analys av olika inslag och karaktärsdrag i landskapet, kartor att orientera sig efter – men också kartor som redovisar utbyggnadsplaner.

HAGABLADET

är en tidning för natur och kultur vid Haga-Brunnsviken. Den utkommer med fyra nummer per år. Lösnummerpris 10 kr.

REDAKTION:

Evalena Lidman,
Sverker Michélsen.

ANSVARIG UTGIVARE:

Lars Sundström,
Haga-Brunnsvikens
Vänner.

HAGA-BRUNNSVIKENS
VÄNNER

info@haga-brunnsviken.org
Box 23224
104 35 Stockholm

Kallelse till årsmöte den 14 maj

HAGA-BRUNNSVIKENS VÄNNER
KALLAR TILL ÅRSMÖTE

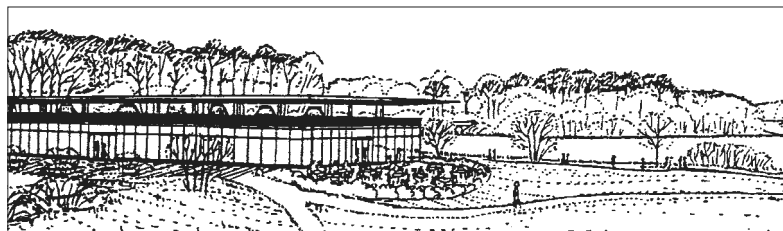
MÅNDAGEN DEN 14 MAJ
TID: 18.00

LOKAL: HAGA FORUM

Ordinarie årsmötesförhandlingar med stadgeenliga ärenden: verksamhetsberättelse, ekonomisk

redogörelse, revisionsberättelse, fråga om ansvarsfrihet, val av styrelse, revisorer och valberedning – med mera. Föredragningslista och övriga aktuella handlingar delas ut vid mötet.

Enkel förtäring. Välkommen!
Anmäl gärna att du kommer till Ella Öström på tel. 08 – 34 43 40.

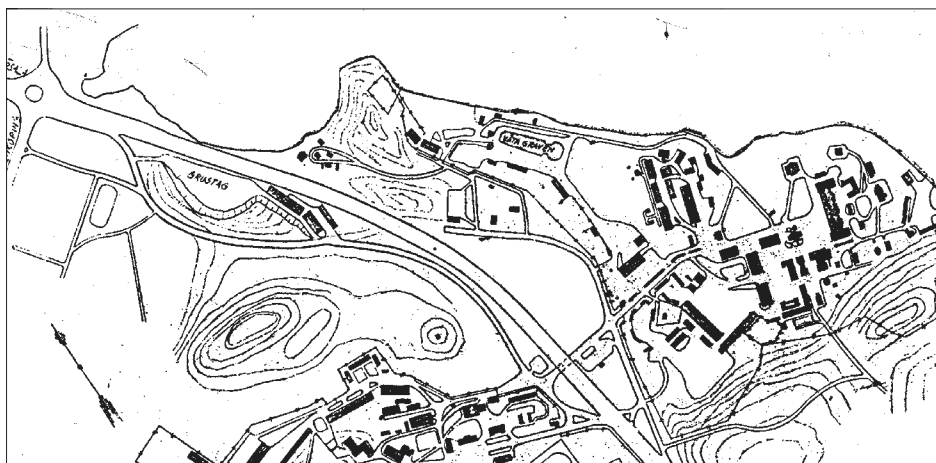

NILS-ERIK LANDELL:
EKOPARKEN OCH
INGENTINGSKOGEN

Ett föredrag om Norra Stationsområdet och Ingentingskogen – en surrealistisk miljö där strimsporren trivs.

BENGT JONSHULT
MUSICERAR PÅ TEMAT
BELLMAN OCH INGENTING

Haga Forum ligger strax norr om Stallmästaregården. Buss 52 och 69 går hela vägen fram, annars promenad från exempelvis Nortull (46, 515) eller Karolinska sjukhuset (3). Teckning: Sture Koinberg, 1997.

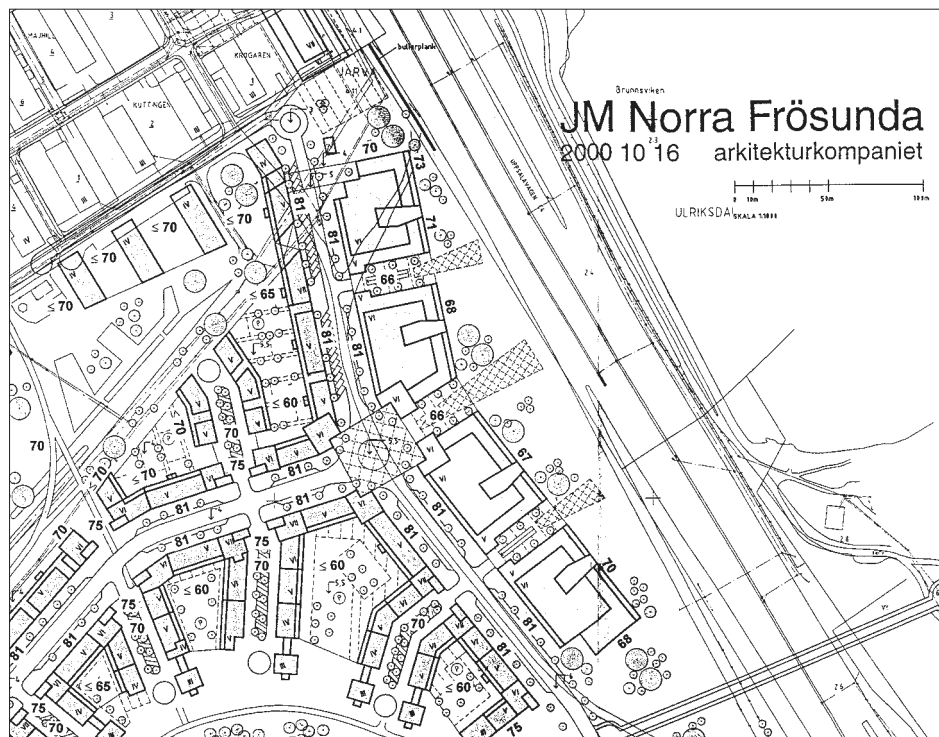

Ögonblicksbild. 1959 upprättade militärerna vid Ing 1 denna karta, som redovisar Uppsalavägens nya och gamla sträckning. Den nya Uppsalavägen har ännu inte fått de väldiga dimensioner den efter breddningar har idag. Mellan de två vägsträckningarna syns den gamla rullstensåsen. 1959 har den redan urholkats till del, på kartan har den beteckningen "grustag". Att förvandlas till schaktmassor för vägbyggen är ett inte ovanligt öde för rullstensåsar. Bild ur Svea Ingenjörsgementes historia, 1992.

►►► schaktas bort för att ge plats för anläggandet av Gustav III:s boulevard. Bortschaktningen av den varaktigt övergivna landsvägen ser föreningen som ett brutalt ingrepp i det historiska landskapet och förutsätter att en sådan åtgärd föregås av en tillståndsprövning enligt lagen om kulturminnen.

Planområdets landskap och dess fortsättning ned mot stranden av Brunnsvikens är illa åtgånget – men det är alltså obebyggt och det binder

Fortsättning följer. Bebyggelsen som planeras i Norra Frösunda utgör en direkt fortsättning på den redan påbörjade i höjd med Haga Norra. Genom det nya området förlängs således Gustav III:s boulevard och får bär formen av en svängd, central gata. Gatan får ungefärligen samma sträckning som den gamla Uppsalavägen, som begravs under den. Mellan gatan och E4:an, på platsen för rullstensåsen, planeras kontorsbebyggelse. Haga-Brunnsvikens Vänner menar att bebyggelsen bör göra balt vid den gamla Uppsalavägen och att åsen bör restaureras. På bilden framgår också att en broförbindelse planeras mellan området och Lings kulle vid Brunnsvikens. Föreningen menar att de ingrepp i miljön som denna för med sig inte kan motivera förbindelsen. Bild ur Miljökonsekvensbeskrivning, Samrådshandling för detaljplan, Norra Frösunda, Solna oktober 2000.

Karolinska bygger ut

Ett förslag till program för planering av Karolinska sjukhusområdets nordöstra del har lagts fram av Solna Stad.

Förslaget omfattar bland annat en mycket stor byggnadsvolym i den del av sjukhusområdet som vänder sig mot E4:an och Hagaparken. Flera av sjukhusets olika byggnader är väl synliga från Haga Södra och Stallmästareviken, särskilt markant är den höga Neurokliniken.

Haga-Brunnsvikens Vänner, Förbundet för Ekoparken samt Kommittén för Gustavianska parken konstaterar i ett gemensamt yttrande att Neurokliniken vänder gaveln mot parken, och därmed, trots sin storlek, inte "lyser in" i parken. På motsvarande sätt borde en ny byggnad kunna passas in utan att Nationalstadsparkens värden tar skada. Med den föreslagna, mycket omfattande volymen (18 000 kvm) ter det sig emellertid orimligt att en ny byggnad skulle kunna uppföras utan att medföra visuell miljöpåverkan.

Nya byggnader bör omges av planteringar för att minska miljöpåverkan av det antydda slaget, och den park som finns i gränzonen mot Nationalstadsparken bör skyddas.

Förslaget omfattar även en gångbro som förbinder sjukhusområdet med Hagaparken, ungefär i höjd med Tingshuset. Den stora höjdskillnaden mellan de två angränsningarna gör det sannolikt att en mycket omfattande konstruktion skulle krävas med negativa miljöeffekter på Hagasidan som följd.

Idag kan man från sjukhuset nå parken på två sätt; via gångväg till Haga södra grindar och söderifrån, via Norrtull och Stallmästaregården. Med hänsyn till detta finns det skäl att vara restriktiv till gångbron, även om det i detta tidiga skede i planeringsarbetet kan vara motiverat att studera olika tänkbara lösningar.

Föreningarna yttrar sig även i mer övergripande ordalag över innehållet i programmet för planering. Bit för bit av sjukhusområdets öppenhet och grönstruktur äts upp av ny bebyggelse. En långsiktig generalplan för att skydda dessa värden synes vara nödvändig.

Det finns även skäl att i detta sammanhang ställa frågan om inte Norra stationsområdet kan vara aktuellt att nyttja för att minska på exploateringstrycket inom sjukhusområdet. Likaså kan det synas vara rimligt att överväga mer av sjukhusexpansion i länets södra region.

Smedpojakens dröm

AV STIG RAMEL

På en klippa nedanför Kräftriket vid stranden av Brunnsviken sitter Carl Michael Bellman och spelar på sin luta med blicken fäst mot Haga på andra sidan vattnet. Originalen till skulpturen finns på Djurgården vid Hasselbacken och där sitter skalden under en månghundraårig Djurgårdsek vid den folkliga nöjesplats, där han själv och hans vänner så ofta musicerade och pokulerade på Gustaf III:s tid. Det var också där statyn en augusti

Festivitas. 1872 avtäcktes Bellmanstatyn vid Hasselbacken. Teckning R. Haglund.

kväll 1872 avtäcktes under pomp och ståt, fyrverkerier, orkestermusik, studentsång och högstämde tal av några av stadens främsta kulturpersonligheter. Enligt vad tidningarna kunde berättas hade också talarstolen äntrats av den unge statybildhuggaren Alfred Nyström, som bara 6 år tidigare hade lämnat sin tjänst som gårdssmed i Östergötland för att vinna inträde i Konstakademiens skulptörskola. Den 28-åriga Nyström var namnet för dagen i Stockholms konstnärsvärld och han begav sig på hösten till München och Rom där han skulle vistas i tio år och lära sig marmorhuggandets svåra konst och fullborda sin utbildning.

Den som stannar och betraktar Bellman anar säkert inte att den som satt modell för statyn var Nyströms nära vän August Strindberg, som i sin dikt *I Alfred Nyströms ateljé* färgstarkt skildrat sittningen och den glada konstnärskretsen från *Röda Rummet* som samlades kring konstnärens kavalett. De sjöng och debatterade och i sin fattigdom fick man ibland nöja sig med att istället för att äta kåldolmar läsa om dem i en medhavd kokbok. Dikten skrevs så att den kunde sjungas på melodien till *Fjäriln vingad syns på Haga*.

Om Alfred Nyström och hans värld har jag skrivit boken *Smedpojakens dröm*, som beskriver ett konstnärsoöde från 1800-talet, kampen för erkännande, segrar och nederlag – ett öde som innehåller ingredienser i konstnärens situation som är lika aktuella idag. Nyström kämpade för de stora statyuppgifterna, som hörde det sena 1800-talet till – monumentaldern kallad. Han förlorade två stora statyuppgifter, Geijer i Uppsala och Karl X Gustaf i

Malmö, till John Börjeson, och han dog 1897 vid endast 53 års ålder innan han fick fullfölja sin dröm att bli mästare till en stor Karl XV-staty, som var tänkt att resas framför det nya Riksdagshuset på Helgeandsholmen – det var det som var smedpojakens dröm.

Det plötsliga dödsfallet av en känd och populär konstnär väckte stor uppmärksamhet i tidningarna som fylldes med artiklar om "grovarbetaren som blev professor". För det var en märklig klassresa som Nyström gjort; från en barndom i svår fattigdom och utan skolbildning till ledamotskap i den Kungliga Akademien för de sköna konsterna med professors namn. De sista åren bodde han med fru och fem barn på Djurholm som en av den nya trädgårdsstadens första inbyggare. På den tiden var Djurholm en radikal utopi om ett nytt och bättre samhälle, där skolan stod i centrum och där barnen fostrades i kärlek till konsten, musiken och naturen.

Nyström förlorade konststrider, men han vann istället – om än postumt – kampen om Tåkern, som var den tidens stora miljöstrid mellan bevararna av fågelsjön och dem som vill torrlägga och exploatera sjöbotten. Nyström hade växt upp vid Tåkerns stränder och dess framtid som levande fågelsjö var för honom en hjärtesak. Det anses att den kampen öppnade ögonen för många svenskar om vikten att rädda oersättliga naturvärden. Den inspirerade till bildandet av Svenska Naturskyddsföreningen och skapandet av nationalparker. Nyström stod som en av ledarna för bevararna och han kämpade på stormöten och i tidningsspalter tillsam-

mans med sin danskfödda hustru för värden som är lika viktiga och lika hotade då som idag. För alla oss som vill slå vakt om Nationalstadsparken känns Nyströms ord i en debattartikel i Östgöta Correspondenten 1896 nästan profetiska. Jag känner stolthet över att den som skrev var och är min morfar.

"När tidevarvet eller åtminstone nästa århundrade en gång besinnar, hvartän alla konstlade företag leda, som den närvarande

tiden är så benägen att sätta tro och förleda sig till på olika s.k. civilisationsriskade områden, blir synen på dessa ting annorlunda än den idag är. När vårt mekaniska århundrade möjligen insett, att det ej är allenast staterna förbehållet att främja och värna det godas framfart, men äfven att individen, den enskilde, har skyldigheter i samhällena, och när man i allmänhet åter lärt sig inse att de materiella intressena ej böra gå framför de andliga, hvad form dessa än hafva må, utan dessa få gå jemnsides, och lefva förenade, då kunna vi först lyfta våra hufvuden upp och vänta förlösning från en öfverklagad tids ytlighet och lyten då ett verkligt och värdigt samarbete kan taga sin början."

Stig Ramel är före detta chef för Nobelstiftelsen och ledamot i Kommittén för Gustavianska parken.

Haga-Brunnsvikens Vänner!

SMEDPOJKENS DRÖM
MIN MORFAR, SKULPTÖREN
ALFRED NYSTRÖM

kan av medlemmarna inhandlas för 185 kronor (bokhandeln cirka 280).

Helgo Zettervall, idéskiss med Karl XV-statyn framför Riksdagshuset – smedpojakens dröm.

Ta med dig Hagabladet (som bevis för ditt medlemskap) till Atlantis förlag, Sturegatan 24.

En strategi för skötselfrågor

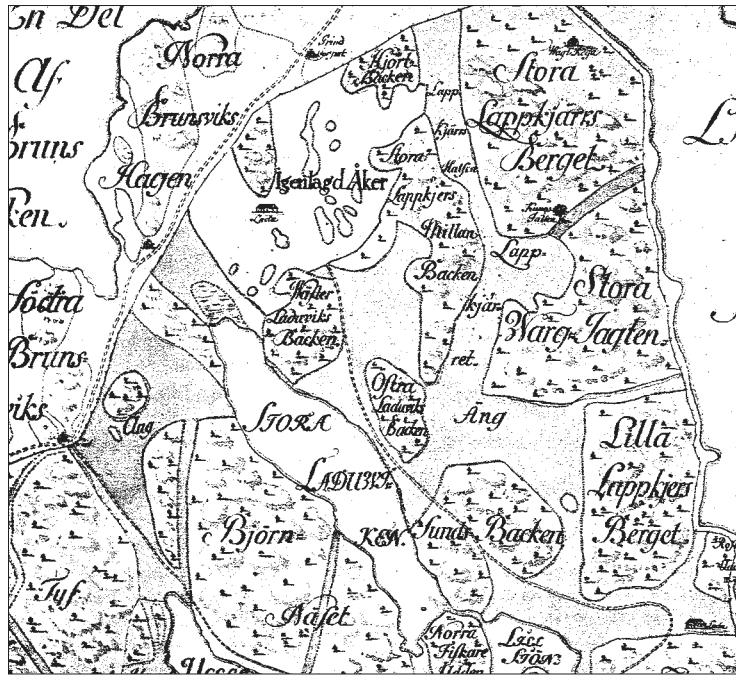
AV BJÖRN SPRÄNGARE

I slutet av september 2000 arrangerade Kungl. Djurgårdens förvaltning (KDF) en skoglig temadag med rubriken *Strategi för skötselfrågor i Nationalstadsparken*. Ett fyrtiotal personer deltog, representerande olika intressen i parken, myndigheter och forskningsinstitutioner.

Inledningsvis konstaterade vi att Nationalstadsparken nu funnits i lite mer än fem år. Under den tiden har ett allt större intresse från allmänheten visats skötselplaneringen och verksamhetsinriktningen hos de ansvariga aktörerna inom parken. Kravet på mer och relevant information har ökat och de kvalitativa anspråken på genomförandet av åtgärderna har blivit tydligare. I modern tid har målkonflikter alltid förekommit mellan friluftslivets krav, vården av kultur- och naturarvet liksom anspråken från andra nyttjare i området. En modell för hanteringen av dessa väsentliga konflikter är därför nödvändig att ta fram så att informationsbehovet kan tillgodoses och att de beslutade åtgärderna kan kommuniceras på ett effektivt sätt.

Det kanske kan vara på sin plats att något beröra Ståthållarämbetets och KDF:s uppgift i parken. Djurgården har varit kunglig mark i flera hundra år. I ett avtal från 1809 mellan Konungen och dåvarande Riksdagens ständer, det vill säga Riksdagen, ges Konungen en enskild dispositionsrätt till södra och norra Djurgården och dispositionsrätten till åtta kungliga slott. Av de senare ligger Haga och Ulriksdal inom Nationalstadsparken. Staten äger marken och slotten, men den enskilda dispositionsrätten är ett besittningsskydd som är så nära äganderätt man kan komma enligt de juridiska tolkningar som gjorts.

Ståthållarämbetet och KDF företräder således Konungens dispositionsrätt till området. Eftersom parkens historia är så intimt kopplad till monarkin är det av stor vikt att vi även fram-

Ett stycke Djurgården, med Brunnsviken i väster och Roslagsvägen med i stort sett samma sträckning som idag. Universitetet hör ungefärligen hemma vid "Lada", i "Igenlagd Åker". Kartan upprättad av Edrad Bratt på 1690-talet, delvis korrigerad av Erland Ström 1779.

Till det material som Kungl. Djurgårdens förvaltning registrerar i databaser hör de historiska kartorna. På sikt finns möjlighet att göra dessa tillgängliga via internet. Kartorna rymmer i sig mängder av information, exempelvis om ägogränser. Genom att digitalt knyta vissa urskiljbara mönster i kartorna till motsvarande mönster i den nutida terrängen, kan kartorna passas in i de moderna geografiska systemen och därigenom avlockas ytterligare information.

deles kan förvalta området med de krav som följer av detta och därmed bevara områdets "kungliga" karaktär för framtiden.

Några frågeställningar som behöver behandlas när en strategi skall tas fram:

- Vad är målet med skötseln av parken?
- Vad skall en skötselplan innehålla?
- Vilket beslutsunderlag behövs för skötselplaneringen och hur skall detta samlas in?
- Var finner man den bästa kompetensen för planeringen?
- Hur skall planen kommuniceras till allmänhet och myndigheter?

MÅLDISKUSSION

Det är omöjligt att planera en verksamhet om man inte fastställt vilket eller vilka mål man vill uppnå. Målformuleringen påverkas naturligtvis av värderingar, vilket gör den synnerligen viktig att kommunicera mot omvärlden.

Nu är det dock inte så enkelt att formulera målen för skötseln. De är ofta i konflikt med varandra och efter-

som de är värderingsbaserade är de naturligtvis inte invändningsfria.

Målen blir ibland rörliga eftersom ökande kunskap ibland förflyttar fokus. Det var inte så långesedan som begreppet biologisk mångfald var ett tämligen okänt begrepp och knappast var en angelägenhet för förvaltarna på Djurgården. Idag är den en av de viktigaste grunderna för måldefinitioner i parkens skötsel.

Förhoppningsvis kommer framtiden att tillföra mer kunskap som förfinar våra möjligheter att formulera målen och hantera målkonflikterna.

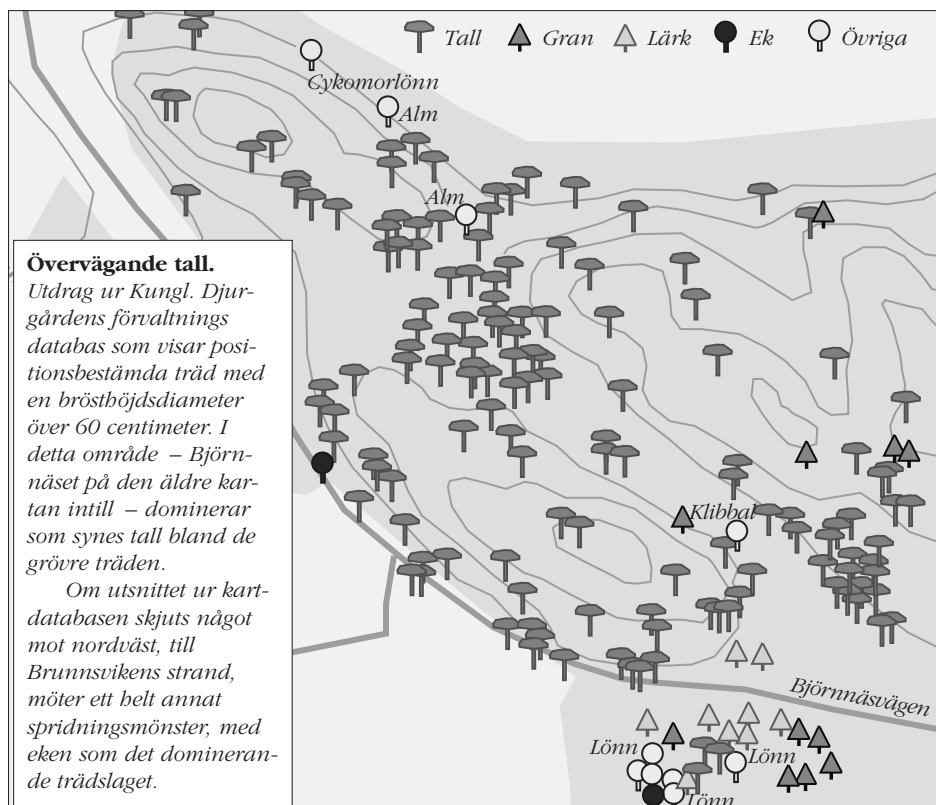
Redan idag måste vi dock kunna bestämma oss för vad vi vill göra och får då utgå från den kunskap som finns tillgänglig. En av skötselplanens centrala delar blir därför att ringa in målkonflikterna, belysa dem och ge alternativa förslag

på hur de skall lösas.

SKÖTSELPLANENS INNEHÅLL

Det påstås ibland att en god problemformulering är halva lösningen. Ett fullgott beslutsunderlag är i detta fall nyckeln till en god plan. Beslutsunderlagets väsentligaste del är ett fullgott och allsidigt datamaterial, som beskriver åtgärdsområdet.

I materialet måste ingå alla de data, som är relevanta för åtgärdsplaneringen. Det är lätt att föreställa sig vilken mängd det innebär med tanke på alla aspekter, som begreppet biologisk mångfald omfattar. Begränsningarna i datamaterialets hantering sitter inte i tekniken, dagens datorer klarar galant en sådan uppgift. Nej, problemet sitter i insamlingen. Den är dyrbar och den kräver i vissa fall hög kompetens, som kan vara svår att uppbringa. Nu finns det redan en ansenlig informationsmängd insamlad om olika företeelser i området, men de är inte registrerade på ett enhetligt sätt och kan därför inte helt enkelt samlas i en databas. För att få in den i detta system krävs insatser, som drar med sig en del kostnader.

På KDF har vi valt att börja datainsamlingen i skogen. Strävan i denna inventering har varit att på ett så objektivt sätt som möjligt ge en bild av skogstillståndet med fokus på sådana variabler, som har betydelse i en analys av natur-, kultur och rekreationsmiljön. Vi har genomfört en grundlig inventering av skogstillståndet och definierat detta på delområden som kan identifieras genom koordinater i ett så kallat GIS-system. Därigenom kan vi koppla ett kartmaterial till databasen och på det sättet både kunna kommunicera det till andra och även följa upp åtgärder på ett enkelt sätt. Utifrån den skogliga inventeringen är det tämligen lätt att identifiera områden, som kan ha ett värde av andra skäl än rent skogliga. Det kan exempelvis gälla växtlokaler, häckningsplatser för fåglar eller entomologiskt intressanta biotoper. Här kan specialister komplettera materialet och bidra till att eventuella åtgärder genomförs på rätt sätt.

Ett annan databas är den agrarhistoriska inventering som gjorts i delar av området. Genom att kombinera studiet av kartor från olika tidsepoker med en fältinventering har spår i landskapet kunnat identifieras och tolkas. Kartorna har rektifierats, vilket innebär att de är "upphängda" i GIS-systemet och alltså kan jämföras med varandra och med dagens kartmaterial.

Då databaserna blivit klara finns underlaget för en mer kvalificerad

måldiskussion. Då har man en överblick och även en detaljkunskap om de områden som skall skötas. Vi hoppas att vi relativt snart skall ha ett bra underlag för en sådan diskussion och ser också fram mot att få föra den med alla berörda intressen i parken.

KOMPETENSKRAV

Varje skötselåtgärd kommer naturligtvis att bli noggrant genomgången i terrängen innan den sätts in. Den slutliga utvärderingen i känsliga områden bör även innehålla utlåtanden av den bästa kunskapen inom olika aktuella kompetensområden. Närheten till Stockholms universitet och det stora intresse som parken väcker även vid andra lärosäten ger oss förhoppningar om att det skall vara möjligt att lyckas även med den målsättningen.

KDF planerar nu att inrätta ett "Djurgårdsråd" med uppgift att stödja förvaltningen med kompetens inom begreppen Natur, Kultur, Rekreation och Kretslopp. Dels hoppas vi att rådets medlemmar skall tillföra egen kunskap, men i lika hög grad bidra med sina nätverk för att stärka kompetensen i skötseln av Djurgården. Som rådets medlemmar hoppas vi kunna engagera några av de bästa förmågorna inom de aktuella områdena.

KOMMUNIKATION MED ALLMÄNHET OCH MYNDIGHETER

Kommunikationen om parkens skötsel är en av kärnfrågorna för att få stöd

och förståelse för de åtgärder som planeras. En viktig del i kommunikationen är också att stärka kunskapen hos allmänheten om parkens värden och därmed stärka opinionens stöd för Ekoparken. Databaserna, som byggs upp inom KDF, kan förmedlas via internet till en bredare publik. Emellertid är det än så länge relativt dyrt att bygga upp en webbplats med tillräcklig kvalitet på vilken denna information kan göras tillgänglig. Det är också fullt möjligt att lägga in vårt historiska kartmaterial på nätet och därmed göra en helt ny dimension av parkens historia tillgänglig. Förhoppningsvis kommer vi att kunna lösa finansieringsfrågorna tillsammans med andra intressenter i parken så att denna fantastiska informationsbas enkelt kan nås av envar.

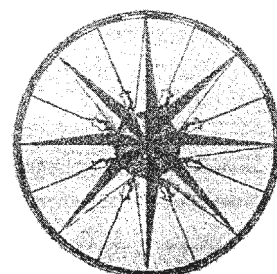
Självklart skall skötselplanen också ligga på nätet. I vår vision föreställer vi oss att såväl myndigheter som allmänhet på ett enkelt sätt kan ge synpunkter på planens innehåll och på detta sätt bidra till att förädla planen.

Med den komplexitet som skötseln av Ekoparken för med sig krävs naturligtvis närvaro ute i terrängen för att skötselplanen rätt skall kunna utvärderas, men nog borde det vara möjligt att engagera fler i den diskussionen med de virtuella hjälpmedel som nu står till buds.

Björn Sprängare är ståthållare.

Din vägvisare i parken.
**HAGA – BRUNNSVIKENS
 VÄNNER**

Bli medlem!

Årsavgift 125 kronor.

Familjemedlem, ungdom och studerande upp till 25 år 50 kr.
 Föreningar och företag 250 kr.

Postgiro: 428 37 57 - 5.

*Kompassrosen från Petrus Tillaeus
 Stockholmskarta, tryckt 1733.*

Djurgårdsmarken som sociotop

AV ALEXANDER STÄHLE

Inflyttningen och befolkningen i Stockholm ökar ständigt med ett ökat tryck på innerstadens parker och andra friytor som följd. Om friytornas kvaliteter ska upprätthållas ökar också behovet av en intensivare skötsel.

Festivaler och andra evenemang tar ny plats både rumsligt och ljudligt. Nystartade friskolor i innerstaden använder parkerna som skolgårdar med mer slitage och konflikter som följd. Kraven på mångkvalitativa och flexibla parker och torg ökar samtidigt som behoven, användandet, vanorna och värderingarna förändras.

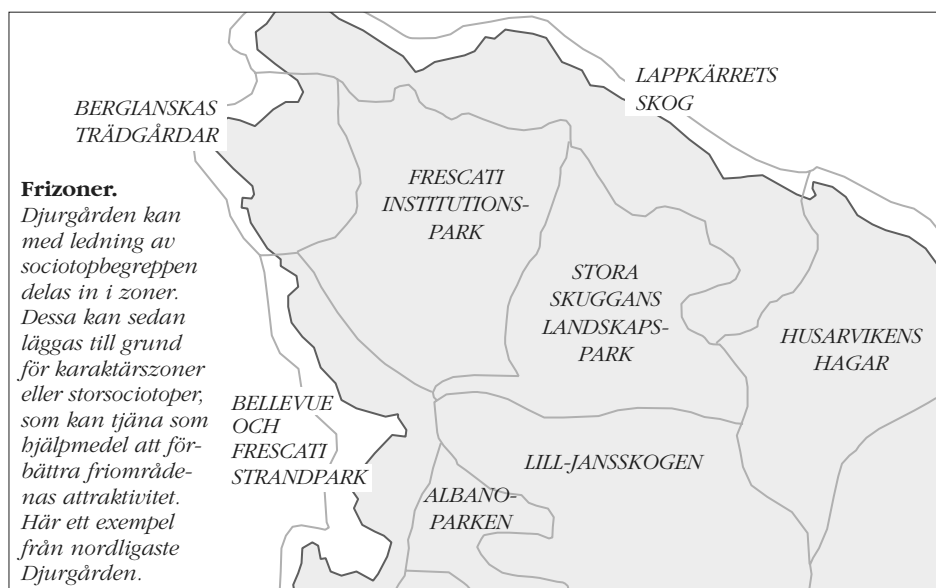
Den gynnsamma konjunkturen har också satt fart på stadens planering och byggande. För närvarande utreds de av översiktsplanen utpekade omvandlingsområdena, exempelvis Värtan och Frihamnen. Samtidigt undersöker Staden möjliga "gluggar" för att där kunna förtäta den befintliga bebyggelsen.

I dessa sammanhang är det nödvändigt med ett bra beslutsunderlag för den obebyggda marken, friytorna, för att kunna bedöma konsekvenserna av en eventuell exploatering men framförallt för att kunna utveckla dessa ofta gröna områden. Vackra och funktionella parker erhåller nämligen *i sig* ett starkt informellt skydd.

Vad är då vacker och funktionell? Vem har tolkningsföreträde? Utgångspunkten borde i detta fall rimligtvis vara brukarna. Och det är detta som är kärnan i sociotopbegreppet som jag definierar det*: hur upplever brukarna, de som bor och verkar i Stockholm, en specifik plats som livsmiljö. Till skillnad från biotopen, som handlar om platsens natur och form (t.ex. sandstrand), så handlar sociotopen om den upplevda och värderade platsen (t.ex. badstrand).

Under sommaren 1998 genomförde jag en förenklad rekreationsstudie över norra och södra Djurgården åt Stockholms Stadsbyggnadskontor. Det var då sociotopbegreppet dök upp som ett sätt att vidga begreppet rekreation. I rapporten *Sociotop som redskap i grönområdesplanering*, som också är en del i Naturvårdsverkets SAMS-projekt (Samhällsplanering med miljömål i Sverige), redovisar jag resultaten och de tankar som uppkommit kring metoden**.

Här framkommer att södra Djur-

gårdens stora attraktivitet på ett tydligt sätt tar tag i innerstaden, mycket tack vare infrastruktur och topografi. Detta landskap, som under lång tid delvis formats av människohand, ger förutsättningar för en mängd olika sociotopkvaliteter att överlagra varandra. Här finns ostörda och vilda skogs- och våtmarksområden nära rofyllda parker, som gränsar till nöjesattraktioner och platser för samvaro, som i sin tur ligger nära city. På detta sätt kan faktiskt södra Djurgården bli en förebild för norra Djurgården.

L som i Lek – ett ord att bygga vidare på i planeringen för Nationalstadsparken.

I boken Simsalabims Stockholms ABC från 1994, illustrerad av Magda Korotyńska, prövar barnen sina Drakar på Gärdet. Även Eldbs ateljé och Tälten i Hagaparken hör till de nationalstadsparkstyper som illustrerar bokstävernas hemvist i Stockholm.

De sociotopkvaliteter som används i rapporten baserar sig huvudsakligen på begrepp som miljöpsykologen Patrik Grahn har använt i sina studier av värdering och användning av grönområden. De kvaliteter som rapporten tar upp är *skogsupplevelse, naturpedagogik, rofyllda parkupplevelser, odling, sportaktiviteter, lek, nöje och samvaro* samt *kulturbistoriska upplevelser*. I rapporten diskuteras de olika kvaliteterna var för sig. Det underlättar förståelsen för detta komplexa landskap och diskussionen av dess utvecklingspotential.

Några exempel: Om Björnäsavgen och järnvägsspåren till Värthamnen togs bort skulle ett större område med skogskänsla skapas. Om våtmarker anlades söder om Berglianska så skulle naturpedagogiken kunna utvecklas. Om Lill-Janssskogen närmast Sofiahemmet öppnades upp skulle en rofylld parkentré skapas till norra Djurgården och Ugglevikskällan. Om hagar för betande djur anordnades vid Kaknäs skjutfält skulle odlingskvaliteten utvecklas. Om ny grönska och spännande markmoduletering tillskapades vid Gärdets västra kant skulle nya, lättillgängligare lek-möjligheter utvecklas. Om kaféer och en ny park ordnades i Albano vid Fysikcentrum skulle platser för nöje och samvaro kunna utvecklas. Om nya hagar för betande djur anordnades vid Fisksjöäng så skulle landskapets kulturhistoria levandegöras – och så vidare. När området presenteras på detta sätt blir det lättare att diskutera

utvecklingsidéer och att främja förståelsen för att flera kvaliteter kan samsas i samma miljö.

I rapporten diskuteras också relationen sociotop-biotop. En biotopkarta kan vara ett bra underlag för en sociotopstudie, särskilt när det gäller kvaliteter som naturpedagogik, skogs-känsla, rofyllda parkupplevelser, sportaktiviteter och odling. En jämförande analys gjordes även av slitagekänsliga biotoper och attraktiva sociotoper. Sammanfattningsvis kan sägas att våtmarker och gamla skogar står inför en konflikt, vilket kräver kanalisering av besökare med spänger, stigar och dylikt. Intressant är att Skansen har lyckats behålla många slitagekänsliga och attraktiva miljöer, vilket tyder på god landskapsplanering.

Under år 2000 arbetade jag och före detta stadsträdgårdsmästare Anders Sandberg med Stockholms innerstads sociotopkarta, som ingår i Stockholms Grönkarta. Kärnan i detta arbete var att få fram de kvaliteter som innerstadsborna verkligen värdesätter hos parker och friytor. Enkätundersökningar och intervjuer genomfördes i samarbete med Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet. Arbetet utmynnade i en lista på 26 kvalitativa begrepp som är giltiga för Stockholms innerstad och Djurgårdsmarken:

Bad, Blomprakt, Bollspel, Båtliv, Djurhållning, Evenemang, Folkliv, Grön oas, Kulturhistoria, Landform, Lek, Löpträning, Parklek, Picknick, Promenader, Pulkaåkning, Ridning, Ro, Skogskänsla, Skridskoåkning, Torghandel, Uteservering, Utsikt, Vattenkontakt, Vild natur.

Om vi har dessa begrepp som utgångspunkt när vi diskuterar framtida stads- och parkutveckling så är vi lite mer säkra på att vi planerar för dem som vi faktiskt planerar för.

* Ordet sociotop har jag inte funnit i någon ordlista eller uppslagsverk. Inte heller finns det använt på Internet i något vetenskapligt sammanhang.

** Rapporten *Sociotop som redskap i grönområdesplanering* (SBK 2000:4) finns att beställa på Tekniska Nämndhusets expedition, eller på Naturvårdsverkets hemsida, www.environ.se.

Alexander Ståhle är landskapsarkitekt LAR. Vid Östermalms stadsdelsförvaltning utarbetar A.S. för närvarande en grönplan för parkerna på Östermalm. Grönplanen omfattar även norra och södra Djurgården.

Norra länken genom Bellevueparken – igen

1997 UNDERKÄNDE REGERINGSRÄTTEN Norra länken genom Bellevue. De ingrepp i parkmiljön som vägtunneln, en av Dennispaketets motorleder, skulle medföra ansågs oförenliga med lagen om nationalstadsparker. Vägverket fick därefter i uppdrag av regeringen att utreda en sträckning av vägen som inte inkräktar på Nationalstadsparken. Uppdraget resulterade i ett förslag som har samma sträckning som det tidigare, genom Bellevueparken, med ett något modifierat tekniskt utförande.

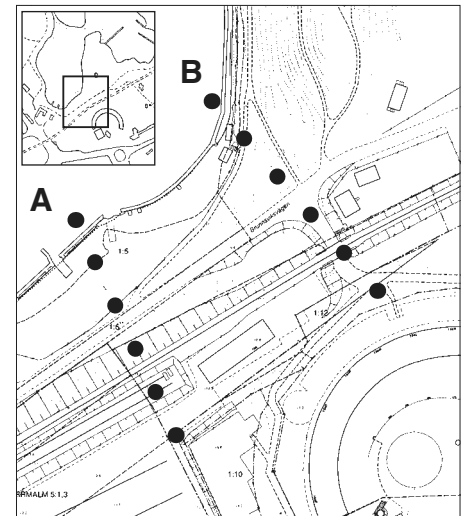
Vägverkets nya förslag till arbetsplan fastställdes i december 2000 av Vägverket centralt. I denna version av vägen tror man sig tillmötesgå de krav som lagen om nationalstadsparker ställer. Man har dock minimerat ändringarna i förhållande till den ursprungliga planen vilket betyder att flera problematiska inslag har bibehållits.

Greger och Ingegerd Carpelan, boende i Bellevue, har besvärat sig till regeringen över Vägverkets arbetsplan.

En av de intressanta punkterna i besväret gäller Bellevueparkens västra gräns. Vägverket anser att den historiska Bellevueparken endast sträcker sig fram till den prickade linjen (B) på kartan här intill. (A) visar hur Bellevueparken avgränsas mot väster i länsstyrelsens utredning om byggnadsminnesförklaring. (Streckens placering är ungefärlig.)

Skillnaden i gränsdragning avspeglas i valet av metod för tunnelgrävning. I Vägverkets ursprungliga förslag angavs grävning av jordtunnel längs en cirka 30–40 meter lång sträcka, med början vid Bellevueberget. I det nya förslaget har jordtunneln förlängts mot väster och är nu cirka 130 meter. Den återstående sträckan fram till Norrtull ska grävas som öppet schakt. Av länsstyrelsens utredning framgår att det öppna schaktet längs en cirka 100 meter lång sträcka kommer att befinna sig inne i den historiska Bellevueparken.

Vid sidan av den här aktuella

Gränstvist. Detalj av Bellevueparken, Wenner-Gren Center i nedre högra hörnet. (A) visar hur parken avgränsas i Länsstyrelsens utredning om byggnadsminnesförklaring. (B) visar Vägverkets uppfattning. Streckens placering är ungefärlig.

sträckningen av Norra länken mellan Roslagstull och Norrtull har en alternativ sträckning söder om Bellevueparken, under Cedersdalsgatan, utretts.

Det råder för närvarande politisk oenighet i Stockholms stadshus om vilket av de två alternativen som bör genomföras, en oenighet som främst sammanhänger med kostnadsskillnaderna.

Bellevuealternativet har framhållits som det billigare av de två. Vid en prövning i regeringsrätten är det tveksamt om grävning av öppet schakt inne i den historiska parken godtas. Resultatet kan bli att vägen måste grävas som jordtunnel längs en betydligt längre sträcka, och i ett sådant läge skulle Bellevuealternativet sannolikt bli minst lika dyrt som Cedersdalsalternativet.

Läs mer om Norra länken genom Bellevue på www.haga-brunnsviken.org.

Delta även i konferensen om trafik och miljö i Ekoparken den 16 maj, se Hagabladets baksida!

Mer om Norra länken genom Bellevue på
www.haga-brunnsviken.org
Haga-Brunnsvikens Vänners hemsida.

VÅRENS PROGRAMPUNKTER

Tisdagen 24 april, 18.00

HANTERING AV HISTORISKA PARKER

Torbjörn Suneson

vid institutionen för landskapsplanering,
Sveriges Lantbruksuniversitet Ultuna

Lokal: Haga Forum

(se Hagabladets framsida för vägbeskrivning.)

Föredrag om erfarenheter från arbete med Ekosund, Grönsö och Örbyhus, bland annat reflektioner kring betydelsen av den historiska parkens omgivningar.

Onsdagen den 30 maj, 18.30

SLOTTSTRÄDGÅRDEN ULRIKSDAL

Trädgårdsmästare

Bo Rappne

visar och berättar om växthus och växter.

Vi bjuder på kaffe och bulle i caféet, som öppnar särskilt för oss!

(Växthuset ligger strax norr om parken.)

Buss 503 från pendeltågssation Ulriksdal eller T-bana Bergshamra.

VÄLKOMMEN TILL FÖRENINGSKONFERENS DEN 16 MAJ

TRAFIK OCH MILJÖ I EKOPARKEN

Tid: 17-21. Plats: Värdsbuset Kräftan, Roslagsv. 101, bus 9. (G:a Veterinärhögskolan).

Ämnet för konferensen är trafikproblematiken i Ekoparken och olika förslag till lösningar på de konflikter som bland annat Bergshamravägen, Roslagsvägen, Roslagsbanan skapar gentemot den biologiska mångfalden i parken.

Bland de inbjudna kan nämnas Åke Svensson, Vägverket region Stockholm, H D van Bohemen, vägingenjör vid den holländska motsvarigheten till Vägverket, som arbetat mycket med konflikten vägar-ekologi, och Greger Carpelan (jfr. sid. 7).

Anmälan snarast men senast den 7 maj till sekreteraren i Förbundet för Ekoparken på tel. 08-15 43 42 eller via e-post: birgitta.bergquist@ebox.tninet.se
Kommunikationer: buss 40, hållplats Albano.

Förbundet för Ekoparken och Haga-Brunnsvikens Vänner

BOKERBJUDANDE: "HAGA-BRUNNSVIKEN"

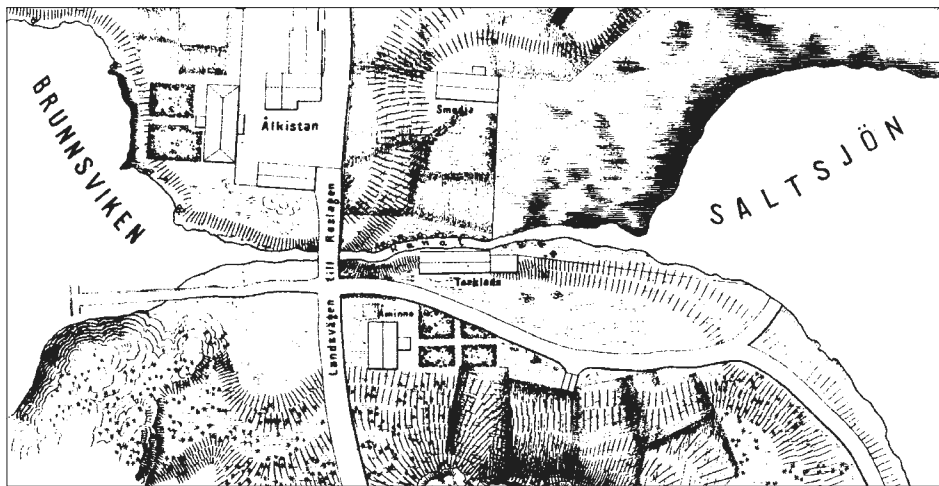
Haga-Brunnsvikens Vänner erbjuder Bengt Edlunds bok "Haga-Brunnsviken" till nedsatt pris under våren.

Fram till och med den 10 juni – Hagadagen – ges möjlighet att införskaffa boken för endast 65 kronor! Vid köp av fler än 5 böcker sjunker priset till 50 kronor per styck.

Är Du intresserad? Beställ då gärna ett eller flera exemplar av boken per e-post: info@haga-brunnsviken.org, eller ring på 08 - 34 43 40.

Bengt Edlunds bok är en lättillgänglig kulturhistorisk presentation av Brunnsviken-området. Den är 125 sidor lång och får ledigt plats i rockfickan. Trots det tämligen knappa omfånget lyckas boken förmedla både breda idéhistoriska utblickar och detaljupplysningar, exempelvis om ångbåtarna Haga och Edsviken som trafikerade Brunnsviken på 1800-talet. Beskrivningar av hot och möjligheter i området är återkommande inslag, liksom citat ur de stora litterära verk som hämtat inspiration i området. Till detta kommer ett rikt bildmaterial.

Efter några ord om namnet Haga-Brunnsviken och Färdvägarna och deras betydelse vidtar en vandring

runt Brunnsviken, där läsaren i kapitel efter kapitel får stifta bekantskap med områdets olika delar: 1700-talsparkerna *Bellevue* och *Tivoli* liksom *Frescati* beskrivs. Själva *Hagaparken* ges naturligtvis gott om utrymme, och både *Gustav III* och *den engelska parkens idé* uppmärksammas. Det klassiska världshuset *Stallmästaregården* med anor från 1600-talet, stormaktstidens säterier *Stora Frösunda*, *Brabelund*, och *Ulriksdal* finns med i bokens innehåll, liksom *Frösundavik* och *Annelund* och *Bergshamra*.

Sjösänkningen 1863 hade stor betydelse för områdets utseende. En kanal sprängdes fram och Brunnsvikens vattennivå sänktes 1,25 meter. Under 1800-talet etablerades *Bergianska trädgården* på Brunnsvikens östra strand och under 1900-talets första hälft tillkom *Carl Eldhs ateljé* och *Sveaplans gymnasium*. Men det är inte bara områdets förflutna som väcker intresse. Områdets betydelse för vår och den kommande tiden är nog så avgörande, och boken slutar med en blick på *Brunnsviken och framtiden*. ●

BÅTTUR I EKOPARKEN DEN 26 APRIL MED HENRIK WALDENSTRÖM

Aufärd 18.00 från Strömkajen, avslutning vid 20.15 Haga Forum. Pris 80 kronor. Anmälan per telefon, 08-587 140 41.